

Közgyűjteményi Tudományos Napok – Sárospatak

2003. április 3-án került sor a Közgyűjteményi Tudományos Napok című konferenciasorozat második találkozására. Az Országos Széchényi Könyvtár a Bodrogparti város, Sárospatak közgyűjteményeit képviselő kollégákat látta vendégül. Az új tudományos fórum, amely 2002 őszén kezdődött, és első ülésén Pápa tudományos kutatóit fogadta, azzal a céllal jött létre, hogy a nem budapesti közgyűjtemények számára a Nemzeti Könyvtárban nyíljon lehetőség arra, hogy országos közönség előtt bemutassák gyűjteményeiket és kutatásaik eredményeit.

Az ülészakot *dr. Monok István* főigazgató nyitotta meg. Elmondta, hogy a Rákóczi emlékévként folyamán számos program fogadja az érdeklődőket, ezért szinte lehetetlen minden színvonalas rendezvényen jelen lenni. Patak Budapestre érkezett vendégei számára mi jelentünk hallgatóságot, de ezzel egyidejűleg intézményünk is vendégként szerepel Sárospatakon, ahol a kulturális tárcához tartozó intézmények vezetői és gazdasági igazgatói tartanak szakmai konferenciát. Ennek keretében a várhoz tartozó egykori trinitárius kolostor avatási ünnepségén vesznek részt, amely a *Múzsák temploma* nevet kapja.

Főigazgató úr megköszönte *Koncz Erikának*, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma közgyűjteményi helyettes államtitkárának, hogy elfogadta meghívásunkat. A helyettes államtitkár asszony megnyitó beszédében méltatta a Patak történetében kiemelkedő szerepet játszó családok és történelmi személyiségek művelődést és oktatást segítő lépéseit. Felsorolta azokat a Sárospatakhoz fűződő évfordulókat, amelyeket az utóbbi évtizedben a gazdag történelmi múlttal rendelkező településsel együtt ünnepelt meg nemzetünk: 1994-ben Comenius születésének 400., 1997-ben a hegyaljai felkelés kitörésének 300. évfordulóját. A millennium évében emlékeztünk meg a sárospataki nagyasszony, Lorántffy Zsuzsanna születésének 400. évfordulójáról, majd az idén a 800 éves város könyvtára ünnepelte félszázéves jubileumát, és a Rákóczi emlékévként keretében emlékeztünk meg Zrínyi Ilona halálának 300. évfordulójáról is.

A rendezvény első előadója, a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeit képviselő *Pocsainé Eperjesi Eszter* a gyűjtemény múzeumáról beszélt. Az anyaintézet, tehát a Református Kollégium kebelén belül – a könyvtár és a levéltár mellett – az idők folyamán több oktatást és nevelést segítő eszköztár is létrejött. Az így keletkezett múzeum anyagát egy ideig a könyvtárban őrizték, majd önállósodott. A kollégium a XIX. századtól általános gyűjtőkörű múzeum létrehozására törekedett. Az 1930-as jubileumi építkezések tették lehetővé, hogy a régi kollégiumi együttesből fennmaradt XVIII. századi Berna-sor adjon helyet a múzeumnak. A múzeum állománya 1930-ban a Szépészeti és Műrégészeti Múzeum történeti és néprajzi tárgyakból álló anyagával, 1936-ban a XVIII. század elején alapí-

tott fizikai szertár eszközeivel, 1947-ben az éremgyűjteménnyel, 1952-ben pedig a Faluszeminárium tárgyi néprajzi gyűjteményével gyarapodott. Az előadás végén Eperjesi Eszter a környékbeli gyülekezetek úrasztali terítőkből álló textilgyűjteményének néhány darabját mutatta meg.

Nagy Júlia a levéltár történetének felvázolásakor megemlékezett a páratlan szorgalmú és pontosságú Zsoldos Benő kollégiumi tanárról, aki a XIX. század végén a felgyülemlett levéltári anyagot (kollégiumi levéltár, egyházkerületi levéltár, Rákóczi-kori oklevelek, céh-levelek) rendezte. Napi tevékenységéről két évtizeden keresztül munkanaplót vezetett: ennek tanulmányozása ma is megkönnyíti a kutatást. A gyűjtemény azóta további dokumentumokkal gyarapodott (a Lévay József Református Főgimnázium, Sárospataki Vadásztársaság, családi oklevéltárak stb. anyagaival), így a levéltár nemcsak az egyházkerület, a kollégium és a város, hanem Észak-Magyarország történetének és művelődési viszonyainak tanulmányozásához is fontos kiindulási pontot jelent. A könyvtár, amelynek 20 ezer kötetes állományáról Kazinczy is elismerően nyilatkozott, XVII. századi története szorosan összekapcsolódott I. Rákóczi György és felesége Lorántffy Zsuzsanna működésével. Comenius, a híres pedagógus gyümölcsöző hatással volt a kollégium fejlődésére. Patakra érkezése előtt nyomda felállítását szabta meg feltételként. Fordulatot jelentett a könyvtár életében, hogy Báthori Zsófia férje, II. Rákóczi György halála után rekatolizált. Az iskolának és a könyvtárnak költöznie kellett, és viszontagságos körülménynek után Apafy Mihály fogadta be őket Gyulafehérvárott. Sárospatakra 1705-ben kerültek vissza II. Rákóczi Ferenc segítségével.

Laczkó Gabriella *A faluszemináriumi és a külföldi magyar gyűjtemény* címmel a Tudományos Gyűjtemények legfiatalabb, de rendkívül összetett részlegének felépítéséről, történetéről beszélt. A gyűjtemény magva a Theológiai Akadémia Faluszemináriumának munkája eredményeként gyűlt össze az 1930-as és '40-es években. A Református Kollégium crászakos felszámolása után a Faluszemináriumi gyűjtések egyházi tulajdonban maradtak, és Adattár néven ágyazódtak a Gyűjteményekbe. Az Adattár kialakulásában két nagy korszakot különböztetünk meg. Az első 1931-től 1951-ig tartott, ezt faluszemináriumi korszaknak, a másodikat – 1951-től napjainkig – adattári korszaknak nevezzük. A gyűjtemény a következő egységekből áll: Szakkönyvtár, Adaléktár, az Adattár Kézirattára, Aprónyomtatvány-gyűjtemény, Újságkiváogat-gyűjtemény, Fényképtár, Filmtár, Tájékepes levelezőlap-gyűjtemény, Népköltési gyűjtemény, Amerikai Református Gyűjtemény, Népfőiskolai gyűjtemény.

A Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma munkatársai három előadást tartottak. Mottójuk „A Rákócziak szolgálatában” volt. Az első a múzeum néprajzi gyűjteményét érintette. *F. Tóth Balázs* gazdagon illusztrált előadásában textíliákat, népi bútorokat, gyermekjátékokat mutatott be. Az a színes és bőséges üvegtárgy-gyűjtemény, amelyből a konferencián adott ízelítőt, Vágáshután tekinthető meg időszak kiállítás keretében. *A Hegyaljai szőlőművelés és borászat* című tárlat állandó kiállítás keretében várja a látogatókat.

Tamás Edit a XX. század közepétől kezdve elevenítette fel azokat a különféle törekvéseket, amelyeket a Múzeum tett annak érdekében, hogy újkori történetünk

meghatározó családját és Zemplén vármegye történetét megismertesse a szakmai közönységgel és a diákok, pedagógusok, turisták szélesebb köreivel. A múzeum állandó kiállítása a Rákóczi-család pataki tartózkodásának tárgyi emlékeit tárja elénk, de a szabadságküzdelmekbe is bepillantást enged. A sárospataki vár, a múzeum legfontosabb feladata a Rákóczi-kultusz ápolása. A kiállítások 50 évre tekintenek vissza, a kiadványok 1956-tól jelennek meg folyamatosan, a '90-es évektől pedig különösen nagy aktivitással. Ez időtől ad otthont a múzeum a *Sárospataki késoőreneyasz* és a *Zemplén népessége, telepölése*i című konferenciasorozatoknak is.

Vámosi Katalin a II. világháború után létrejött és pár évig működő Alkotóház tevékenységét mutatta be. A festők, szobrászok, írók, költők és műfordítók történelmi falak között kaptak lehetőséget alkotótevékenységük folytatására, szállásuk a Lorántffy-szárnynon volt. A műhelyt Rácz István hozta létre, aki a gondnoki teendőket is ellátta. A visszaemlékezéseiből vett idézet vidám hangulatban festette le elénk annak a beavatási szertartásnak az izgalmas részleteit, amelyen az Alkotóházba belépő új művészek kellett átésnie.

A humoros szemelvény meghallgatását követően szünet következett. A konferenciákon megszokott – pogácsát és ásványvizet kínáló – büfészünetet kedves vendégeink otthonról hozott figyelmességgel: tokaji sárga muskotálllyal és tokaji szamorodnival egészítették ki.

A Miskolci Egyetem Comenius Tanítóképző Főiskolai Kara és Könyvtára képviselőletében *Stumpfne Oláh Etelka Örökségünk: egykori tanáraink hagyatéka könyvtárunkban* címmel az intézmény értékes pedagógus-hagyatékairól beszélt. Mátray László versei, Szémán István: Az újabb orosz irodalom című műve, Kovács Dezső zenei anyaga (pl. ünnepi vegyeskarok, Két magyar zsoltár), és Tóth Károly hagyatéka nemcsak az alma mater egykori oktatóinak munkásságára vet fényt, hanem a korabeli Sárospatak és környéke művelődési és kulturális élete szempontjából is forrásértékkel bír.

Siposné Majtényi Andrea a főiskolai könyvtár történetét ismertette. A gyűjtemény alapját az Erdélyi János örököseitől 1871-ben megvásárolt közel ezer kötet adta. Ezek ma különgyűjteményt képeznek. A könyvtár kéziratárát Harsányi István rendezte, munkálatait 1913-ra fejezte be. Az iskola és könyvtára ebben az évben új épületbe költözött. A gyűjtemény fennállása folyamán arra törekedett, hogy mind állományát, mind alapterületét növelni tudja, így a hallgatók számára optimális környezetet teremtsen. Az utóbbi években jelentős építkezések folytak pályázati pénzekből, a kész épületrészekre méltán lehetnek büszkéek az itt oktató kollégák. Majtényi Andrea a korabeli állapotokat és a mai olvasóbarát körülményeket fényképekkel is illusztrálta. Fennállása alatt a könyvtár egyéb különgyűjteményekkel is gyarapodott, így került birtokába többek között Apáczai Magyar enciklopédiájának 1653-as utrechti kiadása.

A Magyar Comenius Társaság képviselőletében *Kiss Ferenc* tartott előadást. A Társaság Comenius eszméinek, hagyományainak feltárására, a magyar nevelés és oktatás történetének kutatására jött létre. Konferenciák, emlékülések szervezése mellett tanulmányok, szövegközlések publikálásával is tiszteleg az egyetemes ne-

veléstörténet kiemelkedő személyisége előtt. Az 1986 óta megjelenő *Bibliotheca Comeniana* című sorozatuk első kötete az *Orbis Pictus* 1798. évi kiadásának hasonmását adta az érdeklődők kezébe. Sorozatukban emellett Comenius írásait, a róla szóló tanulmányokat, a neveléstörténet újabb eredményeit is közölték. A Lorántffy Zsuzsanna hívására Patakra érkező mester Pampaedia című írását fordításban tárta a Társaság a nyilvánosság elé.

Kuklay Antal atya Sárospatak Római Katolikus Egyház Gyűjteményéről beszélt. A plébánia 1967-ben kapott engedélyt arra, hogy épületében egyháztörténeti és egyházművészeti gyűjteményt működtessen. Ennek alapját a helyi egyházközség műtárgyai képezték. Kuklay Antal két évtizedes gyűjtőmunkája eredményeképpen Abaúj és Zemplén plébániáinak használaton kívüli liturgikus felszereléseivel és régi könyveivel is kibővült a gyűjtemény. A szerzetesrendek 1950-es feloszlata után Gödöllőről, Jászóvárról, Sátoraljaújhelyről és Szikszóról is kerültek ide értékes kincsek. A gyűjtemény megbecsült részét képezik a jezsuiták pataki jelenlétéhez kapcsolódó ősnymtatványok. A fogolykiváltó trinitárius szerzetesek rendjének 1786-os feloszlata után templomuk díszei – részben – szintén a plébániatemplomba kerültek. Az előadásból megtudtuk, hogy az atya milyen lépéseket tett a XX. század derekán feloszlott rendek könyveinek megóvása érdekében. Kitért a reformáció, az ellenreformáció és az egyes rendek XVIII. századi feloszlata következtében gazdát cserélő pataki könyvek fordultatos sorsára is.

A konferencia alatt és azt követően a sárospataki gyűjtemények egyes kiadványaikat ki is állították könyvtárunkban. A történeti, történeti földrajzi témájú kötetek a helytörténeti kutatások szempontjából jelentenek fontos kiindulási pontot. A bemutatott könyvek egy része pedig a református kollégium és a hozzá kapcsolódó neveléstörténet szempontjából tartogat számunkra nélkülözhetetlen monográfiákat, forráskiadásokat. Patak patinás könyvtáraiban olyan unikális kincseket is őriznek, amelyek a Kárpát-medence irodalomtörténete és művelődéstörténete számára rendkívül fontosak.

Ekler Péter